

**Доля М. О. Хитька (Хитькова) – представника вчительської інтелігенції
Поділля першої третини ХХ століття**

Анотація

Микола Олексійович Хитько підготував до друку книгу «Шкільний музей, его значення и організація» (Київ, 1913). з метою узагальнення власного досвіду на основі наявної літератури та практики Це була чи не перша у вітчизняному музейництві об'ємна монографія (308 стр.) зі шкільного музейництва, присвячена теоретичному обґрунтуванню необхідності створення, цілей і напрямків розвитку шкільних музеїв.

Пропонуємо статтю Тетяни Робертівни Соломонової, доцента Вінницького державного педагогічного університету ім. М. Коцюбинського, кандидата історичних наук.

Для динамічного розвитку будь-якого суспільства надзвичайно важливе значення має формування самодостатньої, внутрішньо структурованої й дієвої еліти. Молодий вік української державності не дає підстав вважати, що формування національної еліти загалом відбулося. Штучно перерваний природний процес початку ХХ ст. сьогодні привертає постійну увагу істориків, перед якими стоїть завдання всебічного вивчення ролі економічної й військової еліти, інтелігенції, партійних структур у процесі елітотворення.

Вивчення окремих постатей, які хоч і були типовими представниками своєї соціальної страти, але вирізнялися творчим життям, відкриває нові можливості для аналізу. Однією з таких особистостей є **Микола Олексійович Хитько** (Хитьков – у дореволюційній практиці). Його прізвище часто згадують вітчизняні науковці. Так для бібліотекознавців [1] він є одним з донаторів бібліотеки Кам'янець-Подільського державного українського університету (1918), музейників [2] – дослідником і популяризатором шкільного музейництва, істориків науки [3] – популяризатором наукової спадщини професора П.Бучинського. Отже, метою даної публікації є висвітлення життєвого та творчого шляху М.Хитька.

Микола Олексійович Хитько (Хитьков) народився у грудні 1868 році, за деякими відомостями 1870 року [4, арк.38], у с.Літвіновка Київської губернії в українській родині агронома з Катеринославської губернії [5, арк.9]. Закінчив Коростишівську учительську семінарію, за особистою оцінкою, «посередньо» [5, арк.9]. Але знайомство на вчительських курсах у Херсоні з відомим педагогом М.Ф. Бунаковим (1837-1904) допомогло йому з подальшим фаховим визначенням як педагога.

З 18 серпня 1891 року з с.Черняхово Київського повіту почалася його вчительська кар'єра. Багато займався з дітьми позашкільною освітою, зокрема любив майструвати, ходити з дітьми на екскурсії, проводити вечірні читання.

Право викладати ручну працю школярам підтверджувало свідоцтво Санкт-Петербурзького учительського інституту. Потреба у самоосвіті та самовдосконаленні диктували формування бібліотеки, природничих і нумізматичної колекцій. Серед інтелектуальних захоплень особливо його приваблювали науки природничого циклу.

20 січня 1902 року він став завідувачем Крижопільського залізничного училища, що давало йому вже 500 руб. річного утримування та квартиру [6]. Через сімейні обставини 1905 року перейшов на таку ж посаду до Козятинського залізничного училища. Паралельно викладав у місцевій жіночій прогімназії та торговельній школі.

Набутий педагогічний та адміністративний досвід вже заслуговував на популяризацію, тому з 1911 року почалися виступи з доповідями на з'їздах вчителів та фаховій пресі. Йому належали, наприклад, такі публікації «О разведении садов и огородов при железнодорожных училищах и общежитиях», «Об устройстве при железнодорожных школах площадок для игр и физических занятий», «Школьные библиотеки», «Об изыскании средств на развитие школьного просветительского дела», «О летних курсах для учителей» тощо [4, арк.38 (зв.)].

Микола Олексійович брав участь у Всеросійській виставці 1913 року у Києві, де демонстрував виставку – живу мініатюру «Шкільний показовий садочок», про який 1917 року випустив окрему брошуру. Водночас з метою узагальнення власного досвіду на основі наявної літератури та практики підготував до друку книгу *«Школьный музей, его значение и организация»* (Київ, 1913). Це була чи не перша у вітчизняному музейництві така об'ємна (308 стр.) монографія зі шкільного музейництва, присвячена теоретичному обґрунтуванню необхідності створення, цілей і напрямків розвитку шкільних музеїв.

Активна професійна позиція сприяла тому, що весною 1917 року його обрали в місцевий «Комітет громадських організацій», де він опікувався створенням читалень для робітників. Вважав себе аполітичною людиною, налаштованою тільки на українську культурницьку діяльність. Так, улітку на з'їзді вчителів Південно-Західної залізниці у Києві він виступав з доповіддю російською мовою «Украинизация школы с педагогической точки зрения», в якій підтримував мовні зміни в освітній системі України. Того ж року в Козятині за власний рахунок під псевдонімом «Надежный Мыкола» він видав тексти цієї доповіді та доповіді про українізацію дитячих садків окремими брошурами.

Пореволюційна демократизація правил вступу до вищої школи давала нарешті широкі можливості для всіх бажаючих. А звістка про відкриття Кам'янець-Подільського державного українського університету відновила у майже 50-річного чоловіка з чималим досвідом педагогічної діяльності мрію про отримання вищої освіти. Натхнений цією ідеєю Хитько вступив до природничого відділення фізико-математичного факультету університету. Ймовірно, усвідомлення важливості такої події, бажання бути корисним підштовхнули його до важливого кроку: стати одним з перших донаторів університетської бібліотеки та подарувати власну книгозбірню у майже 2,5 тис. томів, а також нумізматичну та мінералогічну колекції. У цьому рішенні його підтримав давній знайомий І.Г.

Сливка, який отримав посаду бібліотекаря університету. Зауважимо, що, за студіями сучасних дослідників історії університетської бібліотеки [1], це був найбільший дарунок приватної особи. Основу збірки складала природнича та педагогічна література, що стало у нагоді у формуванні ядра бібліотеки вищого навчального закладу.

Заради заробітку Микола Олексійович влаштувався діловодом при декані факультету проф. П.Бучинському (1852-1927), опікувався університетським ботанічним садом, згодом з 1920 року став лаборантом при зоологічному кабінеті (замість Ю.О. Русова) [5, арк.20]. Під час навчання у Кам'янці-Подільському, використовуючи адміністративний і лекторський досвід, він брав участь у створенні біологічного інституту у складі університету, виступав з лекціями природничої тематики, наприклад, «Лікарські рослини – друзі людини». Закінчував він вже Кам'янецький ІНО у 1922 році, тоді ж вступив до аспірантури до проф. П.Бучинського, залишився позаштатним викладачем. Але через непевне матеріальне становище, необхідність пошуків додаткових заробітків та стан здоров'я вчасно підготувати дисертацію не зумів, тому автоматично вибув з аспірантури [5, арк.20].

У вересні 1925 року Хитько переїхав до Вінниці, куди був запрошений як агробіолог для викладання природничих дисциплін у Вінницькому українському педагогічному технікумі ім. І.Франка [5, арк.171]. Вже тут він отримав через наркомат народної освіти вчене звання доцента з методики викладання. 1926 року вступив до місцевої профспілки науковців РОБОС. В особистій анкеті подав список 25 наукових праць за 1911-1926 роки [4, арк.38(зв.)]. Завдяки авторитету, яким він користувався у колег, його було делеговано на Всеукраїнські педагогічні конференції 1926, 1927 років.

1932 року після створення Вінницької області почалася реорганізація її освітньої мережі. Педтехнікум перевели до Умані. Хитько залишився без роботи і влаштувався на роботу в краєзнавчий музей спочатку агробіологом – науковим співробітником, згодом був призначений завідувачем відділу соціалістичного будівництва [5, арк.194-195]. На літо 1933 року він готував першу музейну пересувну виставку, присвячену успіхам радянського будівництва в сільському господарстві (Прикметний рік – від автора), але 6 лютого 1933 року був заарештований представниками ДПУ як член «Української Військової Організації». За матеріалами допитів, до членства у цій організації його залучив 1920 року приват-доцент В.Герінович (1883- 1949), під керівництвом якого й діяло Кам'янецьке відділення. По переїзду у Вінницю Хитько нібито брав активну участь у діяльності Вінницького відділення. Зокрема він співпрацював з М.Нарушевичем (1902-1937), представником краєзнавчого музею, М.Доброгаєм, В.Рахинським, викладачами педтехнікуму, М.Стельмахом (1912-1983), тоді студентом інституту соцвиховання [5, арк.196-201]. Доволі швидко почав давати свідчення проти себе, на потребу слідству: про отримання з-за кордону чималих сум для здійснення контрреволюційної діяльності: взимку 1921- 1922 років – 15 тис. доларів, 1923 року – 20 тис. доларів [5, арк.188] (Величезні суми для того часу – від автора); підготовку до збройного повстання проти радянської влади, для якого збиралися використовувати зброю й з краєзнавчого музею. 1933 року

було засуджено 25 осіб по Подільській філії. Подальших відомостей про Миколу Олексійовича ми не маємо.

Життя М.О.Хитька стало яскравим прикладом впливу громадсько-політичних подій на долю людини. Хоча він наголошував на власній аполітичності та прагнув тільки до культурно-освітньої діяльності, але опинився у вирі всіх подій першої третини ХХ ст. Його ім'я вже увійшло в історію педагогіки, бібліотекознавства та музеєзнавства України, тому творча спадщина заслуговує на вивчення, а може, навіть й актуалізацію деяких висновків і рекомендацій.

ДЖЕРЕЛА ТА ЛІТЕРАТУРА:

1. Ляхоцький В.П. Книга творить людину... (сторінки з літопису заснування університетської бібліотеки у Кам'янець-Подільському) // Наук. праці Кам'янець-Поділ. нац. ун-ту. – Кам'янець-Поділ., 2008. – Вип.1. – С. 88-98. – (Бібліотекознавство. Книгознавство); Прокопчук В.С., Філінюк Л.Ф. Бібліотека Кам'янець-Подільського національного університету: історія й сьогодення // Освіта, наука і культура на Поділлі: Зб. наук. праць. – Кам'янець-Поділ., 2008. – Т.11. – С. 37-60.
2. Соломонова Т.Р. Шкільні музеї України: основні тенденції та проблеми розвитку // Музейна справа на Житомирщині: історія, досвід, проблеми: Матеріали наук.-практ. конф. – Житомир, 2005. – С.188-193. – (Велика Волинь. Т.33); Юхневич М.Ю. Я поведу тебя в музей: Учеб. пособие по музей. Педагогике / Рос. ин-т культурологии РАН. – М., 2001. – 140 с..
3. Вашеняк І.Б. Діяльність П.М. Бучинського в контексті розвитку біологічної науки та освіти: Автореф. дис... канд. іст. наук: 07.00.07 / УААН; Держ. наук. с.-г. б-ка. – К., 2005. – 21 с.; Коляструк О. А. Реалії повсякденного життя інтелігенції України на початку 1920-х років // Наук. зап. Вінниц. держ. пед. ун-ту ім. М.Коцюбинського. – Вінниця, 2007. – Вип. 12. – С. 65-70.
4. Державний архів Вінницької області. – Ф.Р-522. – Оп.1. – Спр.244. – Арк.38.
5. Там само. – Ф.Р-60695. – Оп.4. – Спр.10695. – Арк.9.
6. Памятная книжка Киевского учебного округа на 1903 г. Ч. II. Подольская губерния. – К., 1903. – С. 99. ___

Джерело: <http://www.info-library.com.ua/books-text-11069.html>